

Farum

Skolen

Skoletiden

Anders fra Farum

Hæftet er udarbejdet i forbindelse med skoletjenesteforløbet *Almueskolen. Fader Vor, spanskrør og fedtemadder* på Furesø Museer. *Skoletiden* er et uddrag af Anders Peder Olsens erindringer nedskrevet i 1945. Uddraget er blevet redigeret i forhold til målgruppen.

Teksten er målrettet 4.-5. klasse og kan læses samlet eller der kan udvælges afsnit. *Skoletiden* er også tænkt som højtlesning til yngre klasser.

Furesø Museer, 2. udgave 2015.

Tegninger: Malene Mailand.

Forsidefoto: Farum Skole, 1921. Foto: Furesø Museer.

Erindr... hvad for noget?

I 1880'erne, for omkring 130 år siden, gik der en dreng som hed Anders Peder Olsen i Farum Skole. På nogle måder var det at gå i skole dengang meget ligesom at gå i skole i dag, men der var også mange ting, som var meget anderledes. I hæftet her kan du læse om, hvordan Anders syntes, det var at gå i skole.

I 1945 var Anders ved at blive en gammel mand, og om vinteren det år besluttede han sig for at skrive ned, hvad der var sket i hans liv. Han ville skrive sine erindringer. Når man skriver en erindring, skriver man om noget fra sin fortid - om noget man har oplevet, så godt som man kan huske det. Erindre betyder også at huske. Erindringer er vigtige kilder til at vide noget om, hvordan det var at leve i gamle dage. Anders skrev om dengang, han gik i almueskolen i Farum.

Dengang Anders skrev sine erindringer for omkring 70 år siden brugte man nogle ord, som vi ikke rigtig bruger i dag. De ord er der en * ved. Den lille stjerne betyder, at Frk. Jensen forklarer hvad ordet betyder nederst på siden.

Frk. Jensen.

Skoletiden

"Da jeg var blevet 7 år, skulle jeg begynde at gå i "den store skole", som vi kaldte Farum Skole. Jeg var selvfølgelig glad for at have nået det mål. Nu var jeg en rigtig skoledreng, som gik i skole sammen med de store drenge, i stedet for at være en asylunge* og være kammerat med alle de små unger.

Børn fra asylet ved det store træ, Majtræet. Majtræet kan du stadig se på Farum Hovedgade.
Foto: Furesø Museer.

I skole?

Det tog dog en del af begejstringen, da jeg af de andre drenge hørte, hvor streng skolelæreren var, og hvordan der vankede prygl af spanskrøret til eleverne, når de ikke kunne deres lektier. Det var jeg jo ikke så glad for. Men der var ingen vej udenom, og man blev ikke spurgt, om man var glad eller ikke glad for at begynde i skolen. Når man var 7 år, havde man bare at møde op på skolen. Men det var ikke alle forældre som syntes, det var nødvendigt med skole og lærdom, og børnene syntes det selvfølgelig endnu mindre. Det hastede ikke med at børnene begyndte i skole, syntes de. Og de forældre lod børnene blive hjemme i stedet for at sende dem i skole.

Asylunge: Anders blev passet i asylet, som var en slags børnehave. Han blev passet imens hans forældre arbejdede

Når skolelæreren fandt ud af, at de ikke kom frivilligt i skole, så sendte han bud til dem om at møde omgående. Hvis det ikke hjalp, så gik han selv hjem til dem og hentede dem. Så måtte de jo følge med. Engang var der en dreng, som strittede imod og ikke ville med ham. Så tog skolelæreren med magt, og slæbte ham hele vejen til skolen. Nå, det var nu kun i enkelte tilfælde, at det gik så galt til, og jeg mødte også helt frivilligt op til min første skoledag, da jeg var fyldt 7 år.

Madpakke med fedtemad, to stykker flæsk og en kartoffel.

Farum Skole i 1921. Fotoet er taget ca. 30 år efter Anders gik på skolen, men den har set ud på samme måde, da han gik der. Foto: Furesø Museer.

Store og lille klasse

Dengang var der kun to klasser i skolen, store og lille klasse. Vi begyndte i lille klasse, hvor vi var børn, der var mellem 7 og 11 år gamle. Vi blev allesammen undervist på samme måde uanset hvor gamle vi var. De mindre børn måtte følge med, så godt de kunne, mens de blev hjulpet af en af de lidt større drenge, indtil de blev så dygtige, at de kunne følge med i undervisningen selv. Ham der hjalp kaldte vi for bihjælpen.

Skolestuen

Skolestuen var en meget stor stue, hvor der stod to rækker borde med fastsiddende bænke. 5 borde i hver række. Den ene bordrække var til pigerne, og den anden var til drengene. Der kunne sidde 6-7 børn ved hvert bord, så vi var mange børn i skolen.

Foran alle bordene havde læreren sin plads ved kateteret, hvor spanskrøret lå fremme til skræk og advarsel. Spanskrøret blev flittigt brugt.

Skolen havde en stor rummelig forstue*, hvor vi kunne hænge vores overtøj og sætte vores træsko. Træskoene skulle stå som på geled*, og gud nåde den, hvis træsko ikke vendte i den rigtige retning. Spanskrøret ville da snart komme til at danse på hans rygstykker, som en lille påmindelse om at huske at sætte sine træsko i den rigtige retning.

Første skoledag med spanskrøret

Jeg kan ikke huske så meget fra min første skoledag. Men jeg kan huske, at jeg fik besked om at sætte mig ved det bagerste bord og på bagerste plads, hvor jeg skulle sidde ganske stille og høre godt efter. Så ville jeg nok kunne lære noget af de større drenge, mente læreren. Jeg satte mig og gav mig til at lytte efter, hvad de store drenge kunne lære mig.

Forstue: gang eller entré
Geled: stå på række

Det første, jeg lærte ved at lytte efter var, at man altid skulle tage sin hue af for skolelæreren, når og hvor man mødte ham. Det fandt jeg ud af på en lidt hårdhændet måde. En af drengene i klassen blev kaldt op til læreren, fordi han ikke havde vist skolelæreren den skyldige honnør*, ved at tage sin hue af for ham da de havde mødt hinanden på gaden. Det blev straffet med, at han blev lagt over lærerens knæ, og så fik han jo nogle gode rap af spanskrøret i sin bagdel. Det var noget der sved*.

Jeg blev meget forskrækket over at se denne straffeproses og høre ham hyle, mens slagene faldt. At en sådan lille fejl kunne få så store følger, havde jeg ikke troet. Jeg lovede mig selv, at jeg nok skulle huske at tage min hue af, når jeg mødte skolelæreren, og det glemte jeg aldrig.

Spanskrør.

"Det kan man ikke"

Der var meget, man kunne lære ved at lytte efter de store elever, men der var også meget, jeg ikke forstod. Jeg hørte i en hovedregningstime, at læreren opgav nogle tal, og jeg blev meget overrasket over at høre en af de ældre elever ganske frejdigt* sige, "det kan man ikke". Det havde jeg aldrig før hørt nogen af dem sige til læreren, at de ikke kunne det de havde for, også selv om de ikke kunne det. Næ, så hørte man dem stamme og hakke i det, mens skolelæreren nærmede sig dem med spanskrøret i hånden. Man hørte aldrig nogen i klassen sige til læreren "det kan jeg ikke!" Derfor var det ikke så underligt, at jeg blev overrasket over, at min klassekammerat sagde det så frejdigt.

Men det undrede mig endnu mere, at skolelæreren ikke sagde noget til det, men bare gav ham et andet regnestykke. Jeg havde jo regnet med at læreren var kommet med spanskrøret, som han gjorde, når de ikke kunne svare rigtigt. Men jeg kunne ikke alle tabellerne endnu, så jeg vidste ikke, at man ikke kunne trække 9 fra 7. Først da jeg havde lært alle tabellerne, var jeg klar over, at der kun kunne svares "det kan man ikke"*.

Den lille Delings-Tablel (Divisions-Tablel).

2 i 2 er 1 Gang	3 i 3 er 1 Gang		
2 i 4 er 2 Gang	3 i 6 er 2 Gang		
2 i 6 er 3 Gang	3 i 9 er 3 Gang		
2 i 8 er 4 Gang	3 i 12 er 4 Gang		
2 i 10 er 5 Gang	3 i 15 er 5 Gang		
2 i 12 er 6 Gang	3 i 18 er 6 Gang		
2 i 14 er 7 Gang	3 i 21 er 7 Gang		
2 i 16 er 8 Gang	3 i 24 er 8 Gang		
2 i 18 er 9 Gang	3 i 27 er 9 Gang		
2 i 20 er 10 Gang	3 i 30 er 10 Gang		
4 i 4 er 1 Gang	5 i 5 er 1 Gang	6 i 6 er 1 Gang	
4 i 8 er 2 Gang	5 i 10 er 2 Gang	6 i 12 er 2 Gang	
4 i 12 er 3 Gang	5 i 15 er 3 Gang	6 i 18 er 3 Gang	
4 i 16 er 4 Gang	5 i 20 er 4 Gang	6 i 24 er 4 Gang	
4 i 20 er 5 Gang	5 i 25 er 5 Gang	6 i 30 er 5 Gang	
4 i 24 er 6 Gang	5 i 30 er 6 Gang	6 i 36 er 6 Gang	
4 i 28 er 7 Gang	5 i 35 er 7 Gang	6 i 42 er 7 Gang	
4 i 32 er 8 Gang	5 i 40 er 8 Gang	6 i 48 er 8 Gang	
4 i 36 er 9 Gang	5 i 45 er 9 Gang	6 i 54 er 9 Gang	
4 i 40 er 10 Gang	5 i 50 er 10 Gang	6 i 60 er 10 Gang	
7 i 7 er 1	8 i 8 er 1	9 i 9 er 1	10 i 10 er 1
7 i 14 er 2	8 i 16 er 2	9 i 18 er 2	10 i 20 er 2
7 i 21 er 3	8 i 24 er 3	9 i 27 er 3	10 i 30 er 3
7 i 28 er 4	8 i 32 er 4	9 i 36 er 4	10 i 40 er 4
7 i 35 er 5	8 i 40 er 5	9 i 45 er 5	10 i 50 er 5
7 i 42 er 6	8 i 48 er 6	9 i 54 er 6	10 i 60 er 6
7 i 49 er 7	8 i 56 er 7	9 i 63 er 7	10 i 70 er 7
7 i 56 er 8	8 i 64 er 8	9 i 72 er 8	10 i 80 er 8
7 i 63 er 9	8 i 72 er 9	9 i 81 er 9	10 i 90 er 9
7 i 70 er 10	8 i 80 er 10	9 i 90 er 10	10 i 100 er 10

Den lille delingstabel.

Markedsdagen en helligdag?

En anden dreng skulle nævne alle de vigtigste helligdage. Han nævnte jul, påske, pinse og marked. "Hvad!" råbte læreren. "Kalder du marked for en helligdag, og oven i købet regner den for at være blandt de største?" Han var der straks med spanskrøret, og drengens rygstykker måtte betale for at han svarede forkert.

Men jeg blev også meget overrasket over at høre, at et marked ikke var en helligdag. Det havde jeg altid troet det var. Hvis jeg var blevet spurgt, havde jeg også nævnt den blandt de vigtigste helligdage. Måske havde jeg faktisk nævnt den først. Der var nemlig ikke nogen af de andre helligdage, som vi drenge glædede os lige så meget til som markedsdagen. Alt det sjov, halløj og ballade, der altid var på markedsdagen, var der ikke meget af hverken i påsken eller pinsen. Jeg blev faktisk skuffet over at høre, at det ikke var en helligdag.

Honnør: hilsen som man laver i militæret

Sved: gjorde ondt

Frejdigt: kækt eller friskt

"Det kan man ikke": i dag kan man godt trække 9 fra 7, men dengang Anders gik i skole regnede man ikke med negative tal som fx - 2

Men en ting havde markedsdagen tilfælles med helligdagene, og det var at vi altid havde fri fra skolen på markedsdagen. Markedet blev nemlig altid holdt lige uden for skolens vinduer, og så ville vi jo ikke kunne koncentrere os. Derfor fik vi fri fra skole på markedsdagen, og det jo også det vigtigste for os, så skidt med at den ikke var en helligdag. Vi morede os godt alligevel.

Gud hjælpe mig, ammen!

En dag var en dreng oppe og skulle høres i et skriftsted*, og det skulle kunne opremses ordret. For at kunne det, måtte det jo læses igennem mange gange, indtil det stod prentet fast i hjernen. Men det havde drengen ikke fået gjort, han har nok lavet noget der var sjovere. Han stod foran læreren og stammede og hakkede i det. Da han så læreren gribe efter spanskrøret og gå hen mod hans plads, gjorde han nogle forsøg på at komme igennem dette skriftsted. Han vrøvlede en del, og endelig kom han til de sidste linier i skriftstedet, som han næsten kunne. Dem remsede han hurtigt op og håbede så, at han slap for klø af læreren. Det lød sådan her: *"Her står jeg, og jeg kan ikke andet, Gud hjælpe mig, ammen"*.

Det, han sagde, passede så godt til hele situationen, så vi begyndte at grine. Selv skolelæreren smilede lidt. Jeg tror, at fordi læreren også syntes det var morsomt, så slap han fri for prygl med spanskrøret. *"Ja", sagde læreren, "det kan jeg jo nok høre, at du kan ikke andet. Derfor er det bedst, at du sidder en time over for at få lært resten."*

Skolelærer Horst

Vores skolelærer hed Horst. Han var en ung mand på lidt mere end 30 år. Han var høj og kraftig. Han ligende en rigtig høj soldat, men han var noget af en aristokrat*, og derfor var han ikke så meget sammen med den jævne befolkning i Farum. Han var mest sammen med præsterne og doktoren, der var nogle af de fine i byen og enkelte andre, der ikke var bønder.

Der var ikke noget kammeratligt forhold mellem lærer og eleverne. Horst underviste efter de gammeldags principper med disciplin og respekt. Men han var en meget dygtig lærer. Dem, der kunne og ville lære noget, havde en dygtig lærer.

Oversiddertime

Noget særligt udover de ting, som jeg alt har fortalt om, kan jeg ikke huske. Det er jo så mange år siden nu. Dagene i skolen er vel bare gået, uden at jeg har tænkt over det. Man var lykkelig og glad, når man endelig havde fri fra skole. Når fritiden endelig kom, hvis man da var så heldig, at man ikke skulle have en oversiddertime.

En oversiddertime var ikke sjov. Alene det, at alle de andre stormede glædesstrålende ud af døren, mens oversidderne måtte blive siddende på deres plads for at læse på de lektier, de ikke havde kunne, gjorde straks, at de mere følsomme gav sig til at græde, mens de mere hårdføre sad og så lidt flove ud.

Anders' lærer dengang han underviste Anders og hans klassekammerater på Farum Skole. Foto: Furesø Museer.

Skriftsted: tekststeder i bibelen, fx De ti bud

Aristokrat: en der hører til overklassen og ikke er fx bonde som de fleste var i Farum. Præsten og doktoren var også nogle af de "finere" mennesker i landsbyen

Vi begyndte på læsningen, som var meget flittigt og højt indtil skolelæreren havde forladt skolestuen. Så stoppede vi selvfølgelig med at læse, og en eller anden fandt på noget sjovere at underholde os med. Men så snart vi opdagede, at læreren nærmede sig skolestuen, han gik nemlig ude i haven og arbejdede, så begyndte at læse igen, meget højt, så han kunne høre, hvor flittige vi sad og læste.

Sådan skiftede vi mellem højt læsning og leg, indtil vi endelig slap ud af fangenskabets, og luskede hjemad. Vi var lidt flove over at skulle gå gennem byen og høre bemærkninger om, hvorfor vi kom så sent hjem fra skole, fra dem vi mødte på vejen.

Lærenem

Jeg havde det dog ikke allerværst i min skoletid. Læreren kunne vistnok meget godt lide mig. Det var nok fordi, at jeg var lærenem og altid kunne mine ting. Eller næsten altid. Og så var jeg heller ikke en af de værste spektakelmagere*. Men alligevel fik jeg også mine stryg med spanskrøret, når Horst mente, at jeg havde fortjent det.

Horst lærte mig endda at spille violin udenfor skoletid. Men jeg gik så meget op i spillet, at jeg ikke læste på det, jeg havde for i skolen. Så Horst sagde, at det var ikke meningen med violinundervisningen, at jeg skulle sløje af i skolen. "Så længe du går i skole", sagde han, "må du passe dine sager der. Der bliver nok så megen tid tilovers, som du kan spille i". Der var kun et halvt år til jeg skulle konfirmeres, så den tid gik hurtigt.

Sidste skoledag

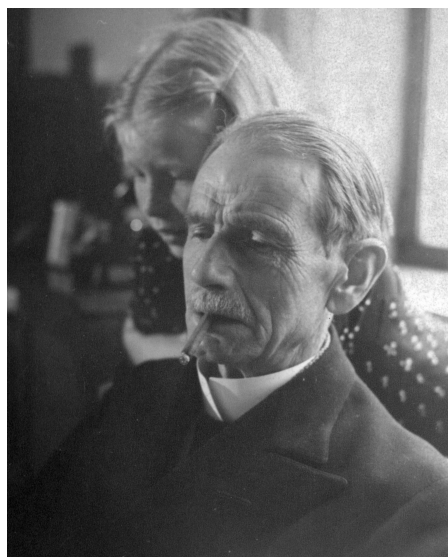
Når vi var blevet konfirmerede, skulle vi udskrives af skolen. Vi mødte samlet op i skolen, en 3-4 drenge og piger, for at tage afsked med læreren. Så snart læreren viste sig og sagde at, "nu er det nu forbi med os", gav pigerne sig straks til at tude. Den ene efter den anden stod de og gned deres øjne med deres lommetørklæder. Vi drenge blev meget overraskede. Vi syntes ikke, at der var noget at græde over. Vi var jo så glade over, at vi nu var fri for skole, lektier og alt det, som fulgte med. Men det var vist nok krokodilletårer*, de fældede, for at det skulle se ud som om de var kede af, de ikke at skulle gå i skole. Det var de nok ikke.

Så afleverede vi hver især vort "offer" til læreren. "Offeret" var en tokrone pænt indsvøbt i papir. Men mine forældres tokrone fik jeg tilbage igen af skolelæreren dagen efter. Skolelæreren havde kun taget imod den, fordi min familie ikke skulle virke som fattig "Per Erik" overfor de andre.

Så var skoletiden forbi. Man tænkte, at nu stod hele verden åben for en, men det gjorde den nu ikke. Der var mange problemer, og mange ting der ikke gik, som man havde håbet, som man skulle igennem, inden man nåede sit mål."

Anders Peder Olsen
d. 3. december 1945

Anders som voksen.
Foto: Furesø Museer.

Spektakelmager: ballademager, en der laver ballade
Krokodilletårer: "falske" tårer, lade som om man er ked af det

Arbejdsspørgsmål

Hvad syntes Anders om at gå i skole?

Hvordan husker Anders sin lærer Hr. Horst?

Beskriv de 3 største forskelle mellem at være elev i Anders' skole i slutningen af 1800-tallet, og det at være elev i din skole i dag.

Kan man tro på alt hvad der skrives i en erindring?
Hvorfor? Hvorfor ikke?

Skriv en kort erindring. Skriv fx om din første skoledag. Husk at man bruger jeg-fortæller i en erindring. Brug også handleverb i datid, som fx gik, legede, gemte - de skaber action i teksten.

